

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

Latvijas Republikas vārdā

Rīgā 2016. gada 16. jūnijā

lietā Nr. 2015-18-01

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Aldis Laviņš, tiesneši Kaspars Balodis, Gunārs Kusiņš, Uldis Ķinis, Sanita Osipova, Daiga Rezevska un Ineta Ziemele,

pēc Latvijas Republikas tiesībsarga pieteikuma,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 8. punktu un 28.¹ pantu, rakstveida procesā 2016. gada 17. maija tiesas sēdē izskatīja lietu

„Par Uzturlīdzekļu garantiju fonda likuma 5.¹ panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 96. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. Saeima 2004. gada 17. jūnijā pieņēma Uzturlīdzekļu garantiju fonda likumu (turpmāk – Fonda likums), kas stājās spēkā 2004. gada 1. jūlijā.

Atbilstoši Fonda likuma 2. pantam šā likuma mērķis ir nodrošināt, lai tiktu īstenotas bērna tiesības uz sociālo nodrošinājumu, izveidojot Uzturlīdzekļu garantiju fondu (turpmāk arī – Fonds) minimālo uzturlīdzekļu izmaksai.

Saskaņā ar Fonda likuma 1. panta 2. punktu „iesniedzējs” šā likuma izpratnē ir fiziskā persona, kuras aprūpē ir bērns un kura Uzturlīdzekļu garantiju

fonda administrācijai (turpmāk arī – Fonda administrācija) ir iesniegusi iesniegumu par uzturlīdzekļu izmaksu, ja minētā persona pastāvīgi dzīvo un tai ir deklarēta dzīvesvieta Latvijas Republikā.

Savukārt atbilstoši šā panta 3. punktam „parādnieks” ir vecāks, kuram ar tiesas nolēmumu vai ar notariālo aktu, kas ietver vienošanos par periodiskiem uzturlīdzekļu maksājumiem un izpildāms tiesas spriedumu izpildes kārtībā, noteikts pienākums maksāt uzturlīdzekļus savam bērnam un kurš nepilda šo pienākumu vai nenodrošina to minimālo uzturlīdzekļu apmēru, kādu, pamatojoties uz Civillikuma 179. panta piekto daļu, noteicis Ministru kabinets.

Ar 2014. gada 30. oktobra likumu „Grozījumi Uzturlīdzekļu garantiju fonda likumā”, kas stājās spēkā 2014. gada 29. novembrī, Saeima papildināja Fonda likumu ar 5.¹ pantu šādā redakcijā:

„(1) Fonda administrācija publisko ziņas par parādnieku (vārds, uzvārds, personas koda otrā daļa un dzimšanas gads) Fonda administrācijas mājaslapā, ja:

1) iesniedzējs tam piekritis un Fonda administrācija nav saņēmusi no valsts vai pašvaldību iestādēm informāciju, ka attiecīgo ziņu publicēšana kaitētu bērna interesēm;

2) parādnieks nav persona ar invaliditāti vai persona, kas pārejošas darbnespējas dēļ nestrādā ilgāk kā sešus mēnešus gadījumos, kad darbnespēja ir nepārtraukta, vai vienu gadu triju gadu periodā gadījumos, kad darbnespēja atkārtojas ar pārtraukumiem.

(2) Ziņas par parādnieku tiek publiskas ar mērķi aizsargāt bērna tiesības un veicināt vecāku pienākuma pildīšanu – uzturlīdzekļu maksāšanu, kā arī atbildīgu un godprātīgu saistību izpildi.

(3) Ministru kabinets nosaka kārtību, kādā Fonda administrācija publisko un dzēš ziņas par parādnieku.”

Saskaņā ar Fonda likuma pārejas noteikumu 10. punktu šā likuma 5.¹ panta pirmajā daļā minētās ziņas par parādnieku Fonda administrācija savā mājaslapā publisko, sākot ar 2015. gada 1. jūliju.

2. Pieteikuma iesniedzējs – Latvijas Republikas tiesībsargs (turpmāk – Tiesībsargs) – uzskata, ka Fonda likuma 5.¹ pants (turpmāk – apstrīdētā norma) neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 96. panta vārdiem „ikvienam ir tiesības uz privātās dzīves [...] neaizskaramību”.

Pēc apstrīdētās normas spēkā stāšanās Tiesībsargs ar 2015. gada 12. marta vēstuli ir vērsies pie institūcijas, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeimas – un aicinājis to līdz 2015. gada 25. maijam atcelt apstrīdēto normu. Saeima neesot atbildējusi uz šo vēstuli un neesot novērsusi tajā minētos trūkumus.

Tiesībsargs norāda, ka apstrīdētajā normā noteiktā Fonda parādnieku datu publiskošana ir personu privātās dzīves ierobežojums. Šā ierobežojuma legitīmais mērķis esot sabiedrības labklājības aizsardzība, kas izpaūzoties kā bērnu tiesību aizsardzība un vecāku pienākumu izpildes veicināšana. Ievērojamu valsts budžeta līdzekļu novirzīšana uzturlīdzekļu parādnieku civiltiesisko saistību segšanai neatbilstot sabiedrības interesēm.

Apstrīdētajā normā noteiktais pamattiesību ierobežojums neesot piemērots legitīmā mērķa sasniegšanai. Atšķirībā no apstrīdētās normas pieņemšanas gaitā norādītā Igaunijas tiesiskā regulējuma piemēra Fonda parādnieki pārsvarā esot personas, kuras normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā ir atzītas par tādām, kas nespēj samaksāt tiesas piesprieštos uzturlīdzekļus.

Apstrīdētā norma paredzot izņēmumu tikai attiecībā uz vienu to parādnieku grupu, kuri objektīvi nevar samaksāt uzturlīdzekļus, proti, attiecībā uz personām, kas nestrādā darbnespējas dēļ. Apstrīdētā norma neparedzot izņēmumus attiecībā uz citām personām, kurām nav naudas uzturlīdzekļu maksāšanai, kā arī neparedzot individuālu izvērtējumu attiecībā uz, piemēram, to, vai konkrētas personas ilgstošā bezdarba pamatā ir subjektīvi vai objektīvi iemesli. Šādu personu datu publiskošana esot uzskatāma vienīgi par sabiedrības mazāk kvalificētās daļas stigmatizāciju un publisku pazemošanu, bet nepalīdzot uzlabot šo personu mantisko stāvokli un neveicinot uzturlīdzekļu maksāšanu.

Panāktos uzlabojumus uzturlīdzekļu izmaksas pienākuma izpildē nevarot viennozīmīgi saistīt tikai ar apstrīdētās normas spēkā stāšanos. 2015. gadā esot

pieaudzis atalgojuma līmenis, un tas arī veicinot personu oficiālo nodarbinātību un labklājības pieaugumu.

Tiesības iepazīties ar parādnieka datiem varētu paredzēt vienīgi personām, kurām tas nepieciešams darba vajadzībām. Pietiekami plašu šādu personu loku līdz apstrīdētās normas pieņemšanai esot noteikuši šobrīd jau spēku zaudējušie Ministru kabineta 2007. gada 20. novembra noteikumi Nr. 781 „Kārtība, kādā reģistrē personas, kurām izmaksāti uzturlīdzekļi no Uzturlīdzekļu garantiju fonda, un parādniekus, kā arī izsniedz ziņas par minētajām personām”. Pašlaik minēto jautājumu regulējot Ministru kabineta 2015. gada 6. janvāra noteikumi Nr. 5 „Noteikumi par Uzturlīdzekļu garantiju fonda iesniedzēju un parādnieku reģistru” (turpmāk – Noteikumi Nr. 5). Padarot uzturlīdzekļu parādnieku datus pieejamus jebkurai personai, esot panākts tāds rezultāts, ka datu apstrāde notiek ārpus nepieciešamā apjoma un neatkarīgi no tai paredzētā mērķa.

Apstrīdētās normas leģitīmo mērķi esot iespējams sasniegt ar citiem, personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, veicot pasākumus iedzīvotāju maksātspējas veicināšanai un nodrošinot to, ka tiek efektīvi piemērots Krimināllikuma 170. pants, kurā paredzēta personas saukšana pie kriminālatbildības par ļaunprātīgu izvairīšanos apgādāt savus bērnus un dot viņiem uzturu.

Apstrīdētajā normā noteiktais pamattiesību ierobežojums neesot adekvāts. Bērna tiesības saņemt uzturlīdzekļus apstrīdētā norma tiešā veidā neskarot, jo tās tiek nodrošinātas neatkarīgi no finansējuma avota. Tātad būtībā tiek nodrošināts līdzsvars nevis starp divām pamattiesībām, bet gan starp sabiedrības ekonomiskajām interesēm un uzturlīdzekļu parādnieku tiesībām.

Personas datu aizsardzībai esot fundamentāla nozīme personas privātās dzīves tiesību respektēšanā. Šādu tiesību ierobežošanā valsts rīcības brīvība esot šaurāka. Apstrīdētā norma nesamērīgi ierobežojot atsevišķu personu integritāti, citstarp tiesības lemt par saviem datiem, jo paredzot personu apkaunojošas informācijas publiskošanu pretēji personas gribai un neatkarīgi no personas objektīvajām iespējām novērst šādas informācijas publiskošanas pamatā esošos apstākļus.

Pat ja tiktu pieņemts, ka apstrīdētā norma daļēji sekmējusi uzturlīdzekļu maksāšanas pienākuma izpildi, valsts varot izmantot nevis jebkādas, bet tikai tādas līdzekļus, kas ir absolūti nepieciešami un samērīgi ar personas pamattiesību ierobežošanas mērķi. Arī tajos gadījumos, kad persona subjektīvu iemeslu dēļ nepilda tai ar likumu un tiesas nolēmumu uzlikto pienākumu, valstij esot detalizēti jāizvērtē un jāpamato personas datu publiskošanas nepieciešamība, jo cilvēktiesību standarti attiecoties arī uz likumpārkāpēju.

Datu pārpubliskošana un izmantošana negodprātīgiem mērķiem radīšot vēl lielākus personu tiesību pārkāpumu riskus nekā trešo personu interese par šiem datiem. Jo plašāks publiskoto personas datu apjoms, jo lielāka iejaukšanās personas privātajā dzīvē. Personu identificējošu datu publiskošana varot novest pie nelikumīgas šo datu tālākas apstrādes. Turklāt informācija interneta vidē neesot izdzēšama neatgriezeniski, jo jebkura persona varot to lejupielādēt.

Apstrīdētā norma arī nenodrošinot Fizisko personu datu aizsardzības likuma 15. pantā noteiktās datu subjekta tiesības saņemt ziņas par personām, kurām izsniegti viņa personas dati. Katra ielūkošanās personas datus piešķirot datu subjektam tiesības iepazīties ar šīs informācijas saņēmējiem.

Uzturlīdzekļu parādnieka datu publiskošana skarot ne tikai viņa paša, bet arī viņa bērna tiesības uz privāto dzīvi. Ziņas, kas jebkādā veidā varētu kaitēt bērna turpmākajai attīstībai vai psiholoģiskā līdzsvara saglabāšanai, neesot izpaužamas. Ar apstrīdēto normu tiekot pieļauta tādas informācijas publiskošana, ka starp bērna vecākiem bijis strīds par bērna uzturēšanu, ka viens no vecākiem atsakās labprātīgi pildīt tiesas spriedumu un uzturlīdzekļus viņa vietā maksā valsts. Šādas informācijas nonākšana trešo personu rīcībā varot radīt nelabvēlīgas sekas bērnam, piemēram, pakļaut viņu emocionālas vardarbības vai sociālas atstumtības riskam.

Turklāt esot iespējams arī tas, ka ģimenes strīdu rezultātā iesniedzēji ne vienmēr būs objektīvi un rīkosies atbilstoši bērna interesēm. Kaitējumu bērnam varot radīt pats ziņu publiskošanas fakts, bet valsts vai pašvaldību iestādēm pirms ziņu publiskošanas nebūšot informācijas par iespējamo kaitējumu un Fonda

administrāciju tās varēsot informēt tikai pēc tam, kad bērna tiesību aizskārums jau būs noticis. Tātad apstrīdētā norma neparedzot preventīvu mehānismu.

Apstrīdētās normas izstrādes gaitā vispār neesot vērtēta publiskotās informācijas iespējamā ietekme uz parādnieka jaunās ģimenes locekļiem, tostarp bērniem. Šādos gadījumos iepriekšējais laulātais neesot uzskatāms par personu, kas būtu spējīga objektīvi izvērtēt iespējamo kaitējumu parādnieka bērniem, kas dzimuši viņa nākamajā laulībā. Apstrīdētā norma neparedzot konkrētu valsts institūciju, kurai būtu pienākums pirms datu publiskošanas izvērtēt iespējamo kaitējumu bērna interesēm.

Tas apstākļi, ka iesniedzējs jebkurā brīdī var pieprasīt publiskoto parādnieka datu dzēšanu, esot vērtējams pozitīvi. Tomēr esot pamats bažām, ka iesniedzējs datu dzēšanu pieprasīs tikai pēc tam, kad būs konstatējis bērna interesēm nodarīto kaitējumu, turklāt bērns arī turpmāk varot tikt pakļauts emocionālai vardarbībai.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – nepiekrīt Tiesībsarga viedoklim un uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 96. pantam.

Saeima norāda, ka Tiesībsargs nav apšaubījis apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 96. pantā nostiprinātajām tiesībām uz mājokļa un korespondences neaizskaramību, tādēļ lietā esot vērtējama vienīgi apstrīdētās normas atbilstība personas tiesībām uz privāto dzīvi.

Saeima piekrīt, ka apstrīdētā norma ierobežo personu tiesības uz privāto dzīvi. Izskatāmajā lietā neesot strīda par to, ka minētais ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtā pieņemtu, pietiekami skaidri formulētu un publiski pieejamu likumu.

Papildus apstrīdētajā normā norādītajiem mērķiem uzturlīdzekļu parādnieku datu publiskošanai esot arī preventīvs mērķis – mazināt uzturlīdzekļu nemaksātāju skaitu nākotnē, kā arī informēt sabiedrību par tām personām, kuru civiltiesisko saistību izpildei tiek izmantoti ievērojami valsts budžeta līdzekļi. Apstrīdētā norma aizsargājot bērna tiesības un interesi saņemt viņa attīstībai

nepieciešamo finansiālo atbalstu no saviem vecākiem. Tādējādi apstrīdētās normas mērķi atbilstot tādiem leģitīmajiem mērķiem kā sabiedrības labklājības un citu personu tiesību aizsardzība.

Izstrādājot apstrīdēto normu, likumdevējam vajadzējis atrast saprātīgu līdzsvaru starp bērna un sabiedrības interešu aizsardzību un tā vecāka tiesību aizsardzību, kurš nepilda sava bērna uzturēšanas pienākumu. Gadījumos, kad likumdevējam ir jānodrošina saprātīgs līdzsvars starp konkurējošām indivīdu pamattiesībām, likumdevējs baudot zināmu rīcības brīvību.

Datu aizsardzības jomā dažādu valstu prakse varot būt atšķirīga. Tādēļ izskatāmajā lietā, vērtējot likumdevēja izraudzīto leģitīmā mērķa sasniegšanas līdzekli, būtu jāņem vērā arī Latvijas specifiskais tiesiskais un sociālais konteksts.

Apstrīdētā norma esot bijusi nepieciešama, jo nemitīgi pieaudzis to personu skaits, kuras nepilda uzturlīdzekļu maksāšanas pienākumu. Bērna nodrošināšana ar viņa vajadzību apmierināšanai nepieciešamajiem līdzekļiem visupirms esot bērna vecāku pienākums neatkarīgi no viņu mantiskā stāvokļa. Uz vecākiem gulstoties atbildība par to, vai viņi dara visu, kas iespējams, lai nodrošinātu savu bērnu ar iztikas līdzekļiem. Diemžēl vairāk nekā divas trešdaļas Fonda parādnieku esot darbspējīga vecuma personas, kas nepilda savu ikmēneša pienākumu izmaksāt uzturlīdzekļus minimālajā apmērā vienam bērnam. Tomēr likumdevējs esot atzinis, ka pastāv arī tādu personu grupas, kuras veselības stāvokļa dēļ nav spējīgas nodrošināt uzturlīdzekļu izmaksu saviem bērniem.

Būtiska nozīme esot tam, ka saskaņā ar Noteikumu Nr. 5 7.³ 6. punktu parādnieka dati tiekot dzēsti ar brīdi, kad viņš veicis kārtējo maksājumu, neatkarīgi no tā, vai viņš ir vai nav atmaksājis visu parādu.

2007. gada 23. novembra Hāgas konvencijas par uzturlīdzekļu bērniem un cita veida ģimenes uzturēšanas līdzekļu pārrobežu piedziņu (turpmāk – Hāgas konvencija) skaidrojošajā ziņojumā esot norādīts, ka tās 34. pantā ietvertais saraksts nav izsmelošs un tikai ilustrē līdzekļus, ko valsts varētu izmantot uzturlīdzekļu piedziņas pienākuma izpildei. Esot pieļaujami arī tādi līdzekļi, ar

kuriem tiek izdarīts spiediens uz parādnieku, tādā veidā netieši viņu piespiežot attiecīgos maksājumus veikt.

Apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums esot piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai. Fonda administrācijas sniegtā informācija apliecinot, ka gan pēc apstrīdētās normas pieņemšanas, gan parādnieku datu publiskošanas esot vērojama būtiska uzturlīdzekļu izmaksas pienākuma izpildes uzlabošanās.

Tiesībsargs neesot norādījis uz tādiem personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, ar kuriem leģitīmo mērķi būtu iespējams sasniegt līdzvērtīgā kvalitātē, saudzējot bērna intereses. Kriminālsoda piemērošana par ļaunprātīgu izvairīšanos no bērna uzturēšanas esot viens no iespējamajiem parādnieku motivēšanas veidiem, tomēr tam nevajadzētu būt galvenajam mērķa sasniegšanas līdzeklim. Šāda soda piemērošana bērna vecākam varot atstāt negatīvu iespaidu ne tikai uz bērnu, bet arī uz parādnieka spēju konkurēt darba tirgū.

Apstrīdētās normas izstrādes procesā esot vērtēta tobrīd likumos paredzēto mehānismu darbības efektivitāte un secināts, ka tie nav pietiekami efektīvi, lai motivētu parādniekus maksāt uzturlīdzekļus. Esot jāņem vērā arī tas, ka parādnieki bieži vien ir nodarbināti nelegāli vai arī viņiem faktiski piederošā manta juridiski ir citu personu īpašumā. Tādējādi nepastāvot citi, personas tiesības mazāk ierobežojoši līdzekļi, ar kuriem leģitīmo mērķi varētu sasniegt līdzvērtīgā kvalitātē.

Publiskojamās ziņas par parādnieku, kā arī to aktualizēšanas un dzēšanas kārtība atbilstot Eiropas Padomes 1981. gada 28. janvāra Konvencijas par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu automātisko apstrādi un Fizisko personu datu aizsardzības likuma prasībām.

Vērtējot, vai apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir atbilstošs, vajagot ņemt vērā to, ka saskaņā ar apstrīdēto normu tiek publiskas ziņas par personām, kuras nepilda tām ar likumu un tiesas nolēmumu uzlikto pienākumu. Bērna interesēs esot ne tikai saņemt finanšu līdzekļus neatkarīgi no to izcelsmes avota, bet arī apzināties, ka vecāki izvēlas viņu ar šiem līdzekļiem

nodrošināt. Vajagot ņemt vērā arī to, ka parādnieku civiltiesisko saistību segšanai tiek izmantoti ievērojami valsts budžeta līdzekļi un līdz ar to pamatota esot ne tikai sabiedrības interese par šo līdzekļu izlietojumu, bet arī tādu mehānismu izstrāde, kuri varētu mazināt šo līdzekļu apmēru. Tādējādi sabiedrības ieguvums esot lielāks par parādnieka tiesībām nodarīto kaitējumu.

Publiskojamās ziņas par parādniekiem pašas par sevi neesot uzskatāmas par tādām, kas kaitētu bērna interesēm. Kaitējuma iespējamība esot izvērtējama katrā konkrētajā gadījumā. Atbilstoši nacionālajiem un starptautiskajiem tiesību aktiem šāda izvērtēšana visupirms ir tā vecāka pienākums, kura aprūpē bērns atrodas. Turklāt tieši tas vecāks, kurš dzīvo kopā ar bērnu, vislabāk varot izvērtēt to, vai parādnieka datu publiskošana neatstās negatīvu iespaidu uz bērnu.

Likumdevējs apstrīdētās normas izstrādes gaitā esot ņēmis vērā Tiesībsarga paustās bažas un apstrīdētajā normā iekļāvis nosacījumu, ka ziņas par parādnieku nav publiskojamas, ja no valsts vai pašvaldību iestādēm saņemta informācija par to, ka šo ziņu publiskošana kaitētu bērna interesēm. Šis nosacījums esot detalizēts Noteikumos Nr. 5. Tādējādi likumdevējs, izdodot apstrīdēto normu, esot ņēmis vērā bērna labākās intereses un nodrošinājis atbilstošus šo interešu aizsardzības mehānismus.

4. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 96. pantam, un pievienojas Saeimas atbildes rakstā norādītajiem apsvērumiem.

Vecāku pienākumam rūpēties par saviem bērniem esot ne tikai normatīvs raksturs – tas esot saistīts arī ar Satversmes ievadā noteikto valsts pamatvērtību aizsardzību. Lielākā daļa parādnieku saviem bērniem nenodrošinot pat valstī noteikto minimālo uzturlīdzekļu apmēru. Tādējādi apstrīdētajai normai esot legītīms mērķis – citu personu tiesību aizsardzība. Turklāt šīs citas personas esot nepilngadīgas un materiāli atkarīgas no personas, kuras tiesības tiek ierobežotas.

Tiesībsarga norādīto Noteikumu Nr. 5 mērķis attiecībā uz parādnieka datu izsniegšanu būtiski atšķiroties no tā mērķa, ar kādu ziņas par parādnieku tiek publiskotas. Proti, Noteikumi Nr. 5 nodrošinot noteiktām personām iespēju

izvērtēt parādnieka maksāspēju, savukārt apstrīdētā norma esot vērsta uz bērna tiesību aizsardzību un vecāku pienākuma izpildes veicināšanu. Tieši publiskums esot galvenais faktors, kas palīdzot sasniegt apstrīdētās normas mērķi bez nepamatotas parādnieka tiesisko interešu ierobežošanas, piemēram, attiecībā uz tiesībām brīvi izvēlēties nodarbošanos, stāties darījumu attiecībās un tamlīdzīgām tiesībām. Turklāt šādu risinājumu kā pietiekami efektīvu esot izvēlējušās arī citas valstis. Savukārt kriminālprocess esot izmantojams kā galējais piespiedu līdzeklis, jo tas parādnieka turpmāko dzīvi ietekmējot vairāk nekā viņa datu publiskošana. Iespējamā īslaicīga brīvības atņemšana citstarp varot pretēji bērna interesēm ierobežot attiecīgā vecāka un bērna saskarsmes tiesības.

Vairākus gadus ilgu diskusiju rezultātā esot secināts, ka citi uzturlīdzekļu nemaksāšanas problēmas risinājumi var nesamērīgi ierobežot personu pamattiesības, kā arī apdraudēt parādnieka spēju gūt ienākumus, bet tas neesot bērna interesēs. Apstrīdētā norma iespējami mazākā mērā aizskarot parādnieku intereses un tiesības, bet savu mērķi sasniedzot pietiekamā pakāpē. Līdz ar apstrīdētās normas pieņemšanu mērķis esot sasniegts, jo no parādniekiem atgūtie līdzekļi pieaugot.

Atbilstoši Noteikumiem Nr. 5 valsts vai pašvaldību iestādes vēl pirms attiecīgo datu publiskošanas varot sniegt informāciju par to, ka šāda publiskošana kaitētu bērna interesēm. Pirms datu publiskošanas Fonds pirmreizēji pārbaudot šādas informācijas esamību. Praksē bijuši arī tādi gadījumi, kad ziņas ir dzēstas, jo konstatēts, ka tiek aizskartas citu parādnieka bērnu tiesības.

5. Pieaicinātā persona – Uzturlīdzekļu garantiju fonda administrācija – sniedz statistikas datus par parādniekiem, uzturlīdzekļu izmaksas iesniegumu skaita izmaiņām, iesniedzējiem izmaksātajiem un regresa kārtībā atgūtajiem uzturlīdzekļiem, kā arī citu informāciju.

Fonda administrācija īpaši vērš uzmanību uz to, ka tiesiskais regulējums ir labvēlīgs tādiem parādniekiem, kuri savu pienākumu uzturēt bērnu nespēj pildīt invaliditātes vai ilgstošas darbnespējas dēļ vai kuri savu pienākumu cenšas pildīt, kaut arī parāds Fondam nav pilnībā dzēsts.

Tomēr pieaicinātā persona uzsver, ka Civillikuma 179. pantā noteiktais vecāku pienākums uzturēt bērnu līdz brīdim, kad viņš pats spēj sevi apgādāt, ir absolūts. Normatīvajos aktos neesot paredzēti gadījumi, kad vecākus varētu atbrīvot no pienākuma nodrošināt bērnam nepieciešamos uzturlīdzekļus vismaz Ministru kabineta noteiktajā minimālajā apmērā. Apstrīdētā norma veicot preventīvu funkciju, ar tiesiskiem līdzekļiem sekmējot vecāku ieinteresētību darīt visu, kas iespējams, lai izpildītu savu ar likumu noteikto pienākumu uzturēt bērnu.

Apstrīdētās normas ietekmi uz izmaksāto uzturlīdzekļu apmēru objektīvi izvērtēt neesot iespējams, jo papildus to iesniedzēju skaitam, kuriem izmaksāti uzturlīdzekļi, un saņemto iesniegumu skaitam to ietekmējot arī citi apstākļi. Turklāt uzturlīdzekļu izmaksas iesniegumu skaits esot atkarīgs ne tikai no apstrīdētās normas piemērošanas. Savukārt attiecībā uz regresa kārtībā atgūto uzturlīdzekļu apmēru apstrīdētās normas ietekme esot pozitīva. Pašlaik parādnieki aktīvāk pildot savu pienākumu nodrošināt uzturlīdzekļus un tāpēc iesniedzējiem retāk nepieciešams saņemt uzturlīdzekļus no Fonda.

6. Pieaicinātā persona – Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 96. pantam.

Izvērtējot publiskotās informācijas saturu, esot secināms, ka parādnieka bērnu var identificēt ļoti ierobežots ar šo bērnu saistīto personu loks (piemēram, atsevišķi konkrētu iestāžu darbinieki, kuru rīcībā varētu būt pilns parādnieka personas kods). Savukārt parādnieku varētu identificēt atsevišķi bērna radnieki, kuri zina viņa dzimšanas gadu un kuru rīcībā ir arī ziņas par parādnieka bērniem. Tādējādi parādnieka bērna identifikācijas riski esot minimāli, bet risks, ka varētu tikt pārkāptas bērna tiesības uz privāto dzīvi un personas neaizskaramību (piemēram, ka bērns var tikt pazemots sakarā ar viņa vecāka parādsaistībām), esot ļoti mazs. Pašā apstrīdētajā normā esot ietverti vairāki nosacījumi, kas būtiski samazinot iespējamus bērna tiesību apdraudējuma riskus.

Atbilstoši nacionālajos un starptautiskajos normatīvajos aktos noteiktajam bērniem vajagot būt nodrošinātai īpašai tiesiskai aizsardzībai un bērna tiesībām

un interesēm valstī vajagot būt prioritārām. Abi vecāki esot vienādi atbildīgi par bērna audzināšanu un attīstību. Valsts pārvaldes uzdevums esot veikt visus iespējamus pasākumus, lai īstenotu Bērnu tiesību konvencijas 27. pantā noteikto pienākumu piedzīt uzturlīdzekļus no vecākiem vai citām personām, kas ir finansiāli atbildīgas par bērnu.

Bērnu vecāku personas datu publiskošana esot veicinājusi vecāku pienākumu pildīšanu, tātad arī apstrīdētās normas leģitīmā mērķa sasniegšanu. Apstrīdētajā normā noteiktie personas privātās dzīves ierobežojumi esot samērīgi un paredzēti tādēļ, lai nodrošinātu bērna tiesību ievērošanu.

Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija informē, ka neesot sniegusi atzinumu par apstrīdēto normu.

7. Pieaicinātā persona – Datu valsts inspekcija – atbilstoši tās rīcībā esošajai informācijai pieļauj, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 96. pantam.

Pieaicinātā persona vērš uzmanību uz Eiropas Komisijas direktīvas 95/46/EK par personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti 29. panta darba grupas 2014. gada 27. februāra atzinumā Nr. 01/2014 norādītajiem secinājumiem.

Attiecībā uz datu apstrādi vajagot regulāri no jauna izvērtēt pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, lai būtu pārliecība par to, ka iemesli, ar kuriem tika pamatoti konkrētās problēmas risinājumi, joprojām ir aktuāli. Datu aizsardzības sakarā esot konstatējama zināma elastība, tāpēc esot iespējams ņemt vērā arī ar kultūru saistītus aspektus.

Neesot konstatējams, ka apstrīdētās normas izstrādāšanas un pieņemšanas gaitā būtu vērtēts tas, vai problēmu nevar atrisināt ar citiem apstrīdētās normas projekta anotācijā norādītajiem līdzekļiem (ieturējumi no parādnieka darba samaksas, bankas kontiem, nodokļu kompensācijām, kredītvēstures izpētes biroju informēšana, dažādu apliecību neizdošana, apturēšana vai anulēšana u.c.). Šādi līdzekļi mazāk ierobežotu personas tiesības uz tās datu aizsardzību. Apstrīdētās normas pieņemšanas gaitā esot akcentēts tikai vispārīgs apgalvojums, ka

izraudzītais risinājums ir vispiemērotākais. Šāda pieeja neatbilstot Eiropas Cilvēktiesību tiesas (turpmāk – ECT) un Eiropas Savienības Tiesas praksei.

Pastāvot šaubas, vai labums, ko no apstrīdētās normas piemērošanas gūst sabiedrība, ir lielāks par konkrētu personu pamattiesību ierobežojumu. Personas datu publiskošana internetā paverot plašas iespējas turpmāk šos datus izmantot nelikumīgi un tādējādi esot daudz būtiskāks personas pamattiesību ierobežojums nekā personas datu apmaiņa divu personu starpā. Apstrīdētās normas piemērošanas rezultātā attiecīgā interneta vietnē esot pieejami vairāki tūkstoši fizisko personu datu, attiecībā uz kuriem var izmantot interneta meklētājprogrammas. Šajā gadījumā neesot iespējams nodrošināt visas Fizisko personu datu aizsardzības likuma 15. pantā ietvertās datu subjektu tiesības. Tādējādi apstrīdētā norma būtiski ierobežojot tiesības uz personas datu aizsardzību, un šo ierobežojumu varot attaisnot tikai neapšaubāms tā rezultātā radies ieguvums.

Personas datu publiskošanas rezultātā nodarītais kaitējums bērna interesēm ne vienmēr esot iepriekš paredzams. Tas, cik daudzos gadījumos valsts un pašvaldību iestādes ir informējušas Fonda administrāciju par to, ka attiecīgo ziņu publiskošana kaitētu bērna interesēm, būtu ņemams vērā, vērtējot apstrīdētās normas ietekmi uz bērna interešu ievērošanu. Izskatāmās lietas ietvaros neesot iespējams pārliecināties par to, vai apstrīdētās normas piemērošana nodrošina tās mērķa sasniegšanu un apmierina neatliekamās sociālās vajadzības.

8. Pieaicinātā persona – biedrība „LATVIJAS CILVĒKTIESĪBU CENTRS” – norāda, ka apstrīdētās normas mērķis esot atgūt valsts budžeta līdzekļus, mudinot vecākus pildīt savu pienākumu – uzturēt bērnus. Tomēr esot šaubas par to, vai apstrīdētā norma patiesi ir vērsta uz bērna labāko interešu nodrošināšanu.

Apstrīdētā norma ierobežojot parādnieka tiesības uz privāto dzīvi. Vajagot ņemt vērā to, ka attiecībā uz parādnieku personas datu aizsardzība nav absolūta prasība. Tomēr apstrīdētā norma skarot arī bērna tiesības uz privāto dzīvi, proti, iespēja, ka jebkura persona, pieliekot zināmus pūliņus, var iegūt ziņas par bērna

vecāku parādsaistībām, esot ļoti liela. Tādējādi apstrīdētās normas sakarā būtu jāņem vērā bērna labāko interešu princips.

Apstrīdētā norma esot spēkā neilgu laiku, un, lai secinātu, vai tai ir tieša cēloniska sakarība ar uzturlīdzekļu piedziņas rādītāju uzlabošanos, būtu nepieciešama padziļināta statistikas datu analīze.

Likumdevējs apstrīdētās normas pieņemšanas procesā esot pieminējis Hāgas konvencijas 34. pantā norādītos efektīvos uzturlīdzekļu piedziņas līdzekļus, bet neesot tos analizējis pēc būtības. Savukārt vecāka saukšana pie kriminālatbildības nenodrošinot to, ka bērns iegūs sev nepieciešamos uzturlīdzekļus.

Apstrīdētajā normā ietvertie mehānismi negarantējot iespēju pirms datu publiskošanas objektīvi izvērtēt iespējamos ar šo publiskošanu saistītos riskus attiecībā uz bērna interesēm. Neesot saprotams arī tas, kāpēc attiecībā uz publiskojamo datu apjomu likumdevējs nav izvēlējis līdzīgu pieeju kā maksātnespējas reģistra gadījumā, kad netiek publiskota personas koda daļa vai dzimšanas gads.

Izskatāmajā lietā esot skartas vismaz trīs dažādas intereses – parādnieka datu aizsardzība, bērna labākās intereses privātās dzīves aizsardzības kontekstā un valsts interese atgūt budžeta līdzekļus. Tā kā apstrīdētās normas primārais mērķis esot valsts budžeta līdzekļu atgūšana, nevis bērnam izmaksājamo uzturlīdzekļu summas palielināšana vai vecāku mudināšana maksāt naudu nepastarpināti saviem bērniem, sabiedrības gūtais labums neesot lielāks par indivīdiem nodarīto kaitējumu. Apstrīdētās normas pamatā esot vienīgi valsts ekonomiskie apsvērumi, kas paši par sevi neesot pietiekams pamats indivīdu tiesību ierobežošanai, īpaši tādā gadījumā, ja nav pienācīgi apsvērti citi, alternatīvi līdzekļi.

9. Pieaicinātā persona – sertificēta personas datu aizsardzības speciāliste LL.M. Dace Indāne – norāda, ka apstrīdētā norma nepārkāpj uzturlīdzekļu parādnieku tiesības uz personas datu aizsardzību un atbilst Satversmes 96. pantam.

Tiesības uz personas datu aizsardzību esot jānošķir no tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību. Personas datu aizsardzība gan lielā mērā pārklājoties ar tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību, tomēr paredzot plašāku piemērojamību un atšķirīgus kritērijus valsts tiesībām noteikt tās ierobežojumus. Izskatāmajā lietā esot nepieciešams vērtēt apstrīdētās normas atbilstību Satversmei tieši kontekstā ar tiesībām uz datu aizsardzību, nevērtējot citus iespējamus privātās dzīves ierobežojumus.

Ja fizisko personu dati tiek apstrādāti atbilstoši nacionālajos un starptautiskajos normatīvajos aktos definētajiem datu apstrādes pamatprincipiem (godprātīga un likumīga personas datu apstrāde; apstrāde atbilstoši mērķim un nepieciešamajā apjomā; datu glabāšanas ilgums, kas nepārsniedz mērķim noteikto laikposmu; datu pareizība, savlaicīga atjaunošana, labošana vai dzēšana), šāda datu apstrāde esot uzskatāma par tiesisku un tādu, kas nepārkāpj personu tiesības uz savu datu aizsardzību. Šo principu analīzes ietvaros tīkot vērtēts arī datu apstrādes samērīgums. Konstatējot, ka datu apstrādi paredzēts veikt pretēji datu apstrādes pamatprincipiem, esot jāvērtē, vai attiecīgais ierobežojums ir noteikts ar likumu, vai tam ir leģitīms mērķis un vai tas ir samērīgs.

Izskatāmajā lietā publiskojamo datu apstrādes pamatprincipi esot ievēroti, tādējādi neesot konstatējams, ka būtu pārkāptas personas tiesības uz tās datu aizsardzību.

Turklāt parādniekiem neesot liegts, balstoties uz savu individuālo situāciju, izmantot Fizisko personu datu aizsardzības likuma 16. pantā noteiktās tiesības pieprasīt, lai viņu personas dati tiek laboti, to apstrāde tiek izbeigta vai tie tiek iznīcināti, ja personas dati ir nepilnīgi, novecojuši, nepatiesi, pretlikumīgi apstrādāti vai arī vairs nav nepieciešami mērķim, ar kādu tika vākti.

Secinājumu daļa

10. Tiesībsargs lūdz vērtēt apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 96. panta vārdiem „ikvienam ir tiesības uz privātās dzīves [..] neaizskaramību”.

Lai noskaidrotu, vai apstrīdētā norma attiecas uz Satversmes 96. pantā noteiktajām pamattiesībām, Satversmes tiesai visupirms ir jāatklāj šā panta tvērums.

Interpretējot Satversmes 96. pantā garantētās tiesības uz privāto dzīvi, Satversmes tiesa ir norādījusi, ka šīs tiesības ietver dažādus aspektus. Tiesības uz privāto dzīvi nozīmē, ka indivīdam ir tiesības uz savu privāto telpu, iespējami minimāli ciešot no valsts vai citu personu iejaukšanās. Tās aizsargā indivīda fizisko un garīgo integritāti, godu un cieņu, identitāti un personas datus. Informācija par personu ietilpst minētā jēdziena saturā (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 26. janvāra sprieduma lietā Nr. 2004-17-01 10. punktu un 2011. gada 14. marta sprieduma lietā Nr. 2010-51-01 13. punktu*).

Satversmes 89. pants noteic, ka valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar Satversmi, likumiem un Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem. No šā panta izriet, ka likumdevēja mērķis ir panākt Satversmē ietverto cilvēktiesību normu harmoniju ar starptautisko tiesību normām. Latvijai saistošās starptautiskās cilvēktiesību normas un to piemērošanas prakse konstitucionālo tiesību līmenī kalpo arī par interpretācijas līdzekli, lai noteiktu pamattiesību un tiesiskas valsts principu saturu un apjomu, ciktāl tas nenoved pie Satversmē ietverto pamattiesību samazināšanas vai ierobežošanas (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 5. punktu*).

Latvijas Republika ir uzņēmusies starptautiskās saistības, kuru mērķis ir personas privātās dzīves, citstarp personas datu, aizsardzība.

Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (turpmāk – Konvencija) 8. panta pirmā daļa citstarp paredz, ka ikvienam ir tiesības uz savas privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību. ECT, interpretējot Konvencijas 8. pantu, ir atzinusi, ka jēdziena „privātā dzīve” tvērums ir plašs, tas aptver dažādus personas fiziskās un sociālās identitātes aspektus un to nav iespējams izsmeļoši definēt. Informācija par personu un tās datu aizsardzība ietilpst tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību tvērumā. Personas datu aizsardzībai ir izšķiroša nozīme tajā ziņā, lai persona varētu izmantot

Konvencijas 8. pantā noteiktās tiesības (*sk. ECT Lielās palātas 2000. gada 16. februāra sprieduma lietā „Amann v. Switzerland”, pieteikums Nr. 27798/95, 65. punktu un 2008. gada 4. decembra sprieduma lietā „S. and Marper v. the United Kingdom”, pieteikumi Nr. 30562/04 un Nr. 30566/04, 66. un 103. punktu*). Privātās dzīves neaizskaramība un personas datu aizsardzība nostiprināta arī Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 7. un 8. pantā.

Satversmes tiesa jau iepriekš, noskaidrojot Satversmes 96. pantā noteikto pamattiesību saturu kopsakarā ar Konvencijas 8. pantu, ir atzinusi, ka valsts institūcijām ir ne vien negatīvs pienākums atturēties no jebkādas nepamatotas iejaukšanās tiesībās uz privātās dzīves neaizskaramību, bet arī pozitīvs pienākums veikt šo tiesību aizsardzībai nepieciešamās darbības. Likumdevējam ir jāizveido tāds personas datu aizsardzības mehānisms, kas nodrošinātu to apstrādes noteikumu atbilstību paredzētajam mērķim (*sk. Satversmes tiesas 2016. gada 12. maija sprieduma lietā Nr. 2015-14-0103 23.3.2. punktu*).

Ar personas privāto dzīvi saistīto vai personas fizisko un sociālo identitāti raksturojošo datu apstrāde (vākšana, uzglabāšana, izpaušana) ietilpst personas tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību tvērumā (*sk. Satversmes tiesas 2016. gada 12. maija sprieduma lietā Nr. 2015-14-0103 15.1. punktu*).

Tādējādi Satversmes 96. pantā noteiktās tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību ietver fiziskās personas datu aizsardzību.

11. Izskatāmajā lietā Satversmes tiesai ir jānoskaidro, vai apstrīdētā norma ierobežo personai Satversmes 96. pantā noteiktās pamattiesības. Lietā ir pausti atšķirīgi viedokļi par to, uz kurām personām apstrīdētā norma attiecas.

11.1. Lietas dalībnieki un vairākas pieaicinātās personas ir vienisprātis, ka apstrīdētā norma ietver uzturlīdzekļu parādniekam Satversmes 96. pantā noteikto pamattiesību ierobežojumu.

Konstatējot apstrīdētajā normā ietvertā tiesiskā sastāva pazīmes, Fonda administrācija publisko ziņas par parādnieku (vārds, uzvārds, personas koda otrā daļa un dzimšanas gads) savā mājaslapā.

Personas datu aizsardzības regulējumu konkretizē Fizisko personu datu aizsardzības likums. Tā 2. panta 3. punkts paredz, ka personas dati ir jebkāda informācija, kas attiecas uz identificētu vai identificējamu fizisko personu. Savukārt atbilstoši šā panta 4. punktam personas datu apstrāde ir jebkuras ar personas datiem veiktas darbības, ieskaitot datu vākšanu, reģistrēšanu, ievadīšanu, glabāšanu, sakārtošanu, pārveidošanu, izmantošanu, nodošanu, pārraidīšanu un izpaušanu, bloķēšanu vai dzēšanu.

Tātad apstrīdētajā normā norādītās ziņas par parādnieku ir personas dati un šo datu publiskošana Fonda administrācijas mājaslapā ir personas datu apstrāde.

Turklāt minētie dati ir uzskatāmi par tādiem, kas identificē parādnieku kā fizisko personu un ir saistīti ar personas privāto dzīvi. Valsts vārdā veikta šādu personas datu apstrāde (publiskošana) ir iejaukšanās personas privātajā dzīvē.

Līdz ar to apstrīdētā norma ierobežo parādniekam Satversmes 96. pantā noteiktās tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību.

11.2. Tiesībsargs vērs uzmanību uz to, ka, publikojot ziņas par uzturlīdzekļu parādnieku, tiek skartas ne tikai pašam parādniekam, bet arī viņa bērnam Satversmes 96. pantā noteiktās tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību. Uz to norāda arī pieaicinātās personas Datu valsts inspekcija un biedrība „LATVIJAS CILVĒKTIESĪBU CENTRS”.

Apstrīdētajā normā noteikto ziņu saturs ļauj citām personām, kuru rīcībā pilnībā vai daļēji ir parādnieka personas kods un ziņas par viņa bērniem, iegūt noteiktas ticamības pakāpes informāciju par parādnieka bērniem, citstarp arī tos identificēt. Šīs citas personas var būt, piemēram, parādnieka bērna radnieki un parādnieka paziņas, kas zina parādnieka dzimšanas gadu.

Šāda informācija trešajām personām var norādīt uz to, ka bērna vecākiem ir bijis strīds par bērna uzturēšanu, ka viens no viņiem atsakās labprātīgi pildīt tiesas spriedumu un uzturlīdzekļus viņa vietā maksā valsts. Tādējādi parādnieka bērna kā personas iespējamā identificēšana atbilstoši apstrīdētajai normai var novest pie tādu datu apstrādes, kuri ir saistīti ar parādnieka bērna privāto dzīvi.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka bērna tiesības tiek skartas ne tikai tad, kad lēmums jāpieņem tieši attiecībā uz viņu, bet arī tad, kad pieņemtais lēmums var tikt attiecināts uz bērnu vai skart viņu netieši. Arī tad, ja lēmums nav vērsts uz bērnu, taču var viņu skart, ir jāievēro bērna interešu prioritātes princips (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 22. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-19-01 11. punktu*). Norādītā iespējamā apstrīdētās normas ietekme uz parādnieka bērnam Satversmes 96. pantā noteiktajām pamattiesībām ir pietiekama, lai Satversmes tiesa konstatētu šā bērna pamattiesību ierobežojumu, jo apstrīdētā norma viņu var skart.

Turklāt, kā redzams no lietas materiāliem, Fonda administrācija ir saņēmusi lūgumus dzēst parādnieka datus no publiskā saraksta, jo to publiska pieejamība varētu kaitēt parādnieka bērna interesēm (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 195. lpp.*). Tādējādi apstrīdētā norma rada situācijas, kad parādnieka datu publiskošana skar bērnam Satversmes 96. pantā noteiktās tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību.

Līdz ar to apstrīdētā norma ierobežo parādnieka bērnam Satversmes 96. pantā noteiktās tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību.

12. Tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību var ierobežot, bet ir jāpārbauda, vai ierobežojums ir attaisnojams, proti, vai: 1) tas ir noteikts ar likumu; 2) tam ir leģitīms mērķis; 3) tas ir samērīgs (*sal., piemēram, ar Satversmes tiesas 2005. gada 26. janvāra sprieduma lietā Nr. 2004-17-01 11. punktu*).

13. Lai izvērtētu, vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu, jāpārbauda:

1) vai likums ir pieņemts, ievērojot normatīvajos aktos paredzēto kārtību;

2) vai likums ir izsludināts un publiski pieejams atbilstoši normatīvo aktu prasībām;

3) vai likums ir pietiekami skaidri formulēts, lai persona varētu izprast no tā izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tā piemērošanas sekas

(sk. Satversmes tiesas 2015. gada 2. jūlija sprieduma lietā Nr. 2015-01-01 14. punktu un 2016. gada 12. maija sprieduma lietā Nr. 2015-14-0103 19. punktu).

Apstrīdētā norma ir ietverta Fonda likumā un publiski pieejama atbilstoši normatīvo aktu prasībām. Izskatāmajā lietā nav strīda par to, ka apstrīdētā norma ir pieņemta un izsludināta Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā un ka tā ir pietiekami skaidri formulēta, lai persona varētu izprast no tās izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tās piemērošanas sekas.

Līdz ar to no apstrīdētās normas izrietošais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu.

14. Ikviena pamattiesību ierobežojuma pamatā ir jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, proti, ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad (sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 22. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-19-01 9. punktu).

Apstrīdētajā normā norādīts, ka ziņas par parādnieku tiek publicētas ar mērķi aizsargāt bērna tiesības un veicināt vecāku pienākuma pildīšanu – uzturlīdzekļu maksāšanu, kā arī atbildīgu un godprātīgu saistību izpildi.

Ja ir noteikti tiesību ierobežojumi, tad pienākums uzrādīt un pamatot šādu ierobežojumu leģitīmo mērķi Satversmes tiesas procesā visupirms ir institūcijai, kas izdevusi apstrīdēto aktu, konkrētajā gadījumā – Saeimai (sk., piemēram, Satversmes tiesas 2012. gada 1. novembra sprieduma lietā Nr. 2012-06-01 12. punktu un 2014. gada 11. decembra sprieduma lietā Nr. 2014-05-01 18. punktu). Saeima norāda, ka apstrīdētajā normā ietvertajam ierobežojumam ir divi leģitīmi mērķi: sabiedrības labklājības aizsardzība un citu personu, proti, bērnu, tiesību aizsardzība (sk. *lietas materiālu 1. sēj. 39. lpp.*).

14.1. Satversmes 110. pants nosaka: „Valsts aizsargā un atbalsta laulību – savienību starp vīrieti un sievieti, ģimeni, vecāku un bērna tiesības. Valsts īpaši palīdz bērniem invalīdiem, bērniem, kas palikuši bez vecāku gādības vai cietuši no varmācības.” Satversmes 110. pants citstarp paredz bērna tiesību aizsardzību. Satversmes tiesas praksē ir nostiprināta atziņa, ka no Satversmes 110. panta

pirmā teikuma valstij izriet pienākums izveidot un uzturēt ģimenes sociālās un ekonomiskās aizsardzības sistēmu (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 4. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-09-01 9.3. punktu un 2006. gada 11. decembra sprieduma lietā Nr. 2006-10-03 13.1. punktu*). Bērnu tiesību konvencijas 3. panta 2. punkts noteic, ka ikvienam bērnam ir jābūt nodrošinātai tādai aizsardzībai un gādībai, kāda nepieciešama viņa labklājībai, ņemot vērā viņa vecāku, aizbildņu vai citu par bērnu tiesiski atbildīgu personu tiesības un pienākumus. Šajā nolūkā valstij jāveic visi attiecīgie likumdošanas un administratīvie pasākumi. Šīs konvencijas 27. panta 1. punkts uzsver ikviena bērna tiesības uz tādu dzīves līmeni, kāds nepieciešams viņa fiziskajai, intelektuālajai, garīgajai, tikumiskajai un sociālajai attīstībai.

Satversmē noteiktās bērna pamattiesības ir konkretizētas arī Bērnu tiesību aizsardzības likuma II nodaļā. Šā likuma 7. pantā noteikts, ka katram bērnam ir neatņemamas tiesības uz dzīvības un attīstības aizsardzību. Savukārt atbilstoši Bērnu tiesību aizsardzības likuma 10. panta pirmajai daļai bērnam ir tiesības uz tādiem dzīves apstākļiem un tādu labvēlīgu sociālo vidi, kas nodrošina viņa pilnvērtīgu fizisko un intelektuālo attīstību. Katram bērnam ir jāsaņem atbilstošs uzturs, apģērbs un pajumte.

Satversmes tiesa jau atzinusi, ka bērna nodrošināšana ar uzturlīdzekļiem vismaz minimālā apmērā katru mēnesi visupirms ir vecāku pienākums, kas izriet no Civillikuma 179. panta. Tādējādi tiek apmierinātas bērna vajadzības, lai viņš varētu pilnvērtīgi attīstīties sociālajā vidē, neciestu badu un būtu nodrošināts vismaz ar pirmās nepieciešamības precēm. Civillikuma 179. pantā ir ietverta arī norāde uz minimālo uzturlīdzekļu apmēru, kuru bērnam nodrošina katrs vecāks neatkarīgi no mantas stāvokļa. Minimālo uzturlīdzekļu apmēru nosaka Ministru kabinets, ņemot vērā valstī noteikto iztikas minimumu un bērna vecumu (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 10. janvāra sprieduma lietā Nr. 2010-18-01 11. punktu*). Bērnu tiesību konvencijas 27. panta 2.–4. punkts noteic, ka vecāki ir galvenie atbildīgie par bērna attīstībai nepieciešamo dzīves apstākļu nodrošināšanu savu spēju un finansiālo iespēju robežās. Savukārt valsts atbilstoši saviem apstākļiem un iespējām veic attiecīgus pasākumus, lai sniegtu palīdzību

vecākiem un citām par bērnu atbildīgajām personām šo tiesību īstenošanā, un vajadzības gadījumā nodrošina materiālo palīdzību un atbalsta programmas, īpaši attiecībā uz uzturu, apģērbu un mājokli. Turklāt valsts veic arī visus attiecīgos pasākumus, lai nodrošinātu uzturlīdzekļu piedziņu no vecākiem vai citām personām, kas ir finansiāli atbildīgas par bērnu.

Valstij prioritāri jāsekmē tas, lai bērns saņemtu viņa pilnvērtīgai attīstībai nepieciešamos uzturlīdzekļus no saviem vecākiem. Vienīgi tad, ja vecāks bērnam minētos līdzekļus nenodrošina, valsts uz laiku sniedz bērnam materiālu atbalstu. Šo pienākumu valsts ir uzņēmusies, lai nodrošinātu Satversmes 110. panta pirmajā teikumā un Bērnu tiesību konvencijā noteikto. Vienlaikus valstij ir jāparedz mehānisms tās izmaksāto uzturlīdzekļu piedziņai no bērna vecākiem, kuri nepilda tiem ar tiesas nolēmumu noteikto pienākumu maksāt uzturlīdzekļus savam bērnam.

14.2. Bērnu pamattiesību ievērošana ir arī visas sabiedrības mērķis. Visaptveroša sabiedrības labklājība var tikt nodrošināta tikai tad, ja valsts sekmē personu, it īpaši bērnu, pilnvērtīgu fizisko un intelektuālo attīstību.

Turklāt jāņem vērā, ka Fonda finansējumu veido galvenokārt valsts budžeta dotācija un par jau izmaksātajiem uzturlīdzekļiem piedzītie finanšu līdzekļi. Līdzekļi Fonda administrācijai tiek paredzēti likumā par valsts budžetu kārtējam gadam kā atsevišķas programmas (apakšprogrammas). Fonda atbalsts tiek pārtraukts, tiklīdz vecāks spēj izpildīt prasību par minimālā uzturlīdzekļu apmēra nodrošināšanu bērnam. Sabiedrības interesēs ir arī Fonda iemaksu un izmaksu sabalansētība, proti, tas, lai tiktu atgūts pēc iespējas vairāk valsts budžeta līdzekļu, kas izmaksāti parādnieku civiltiesisko saistību segšanai.

Ņemot vērā šā sprieduma 14.1. un 14.2. punktā minēto, secināms, ka apstrīdētā norma ir vērsta uz bērna tiesību aizsardzību, proti, uz to, lai viņš savai attīstībai nepieciešamos līdzekļus saņemtu no vecākiem, kā arī uz visas sabiedrības labklājību.

Tādējādi apstrīdētajā normā ietvertajam pamattiesību ierobežojumam ir legītīmi mērķi – Satversmes 116. pantā noteiktā citu personu tiesību aizsardzība un sabiedrības labklājības aizsardzība.

15. Satversmes tiesa ir secinājusi, ka, konstatējot pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi, nepieciešams izvērtēt šā ierobežojuma atbilstību samērīguma principam un tādējādi noskaidrot:

pirmkārt, vai likumdevēja lietotie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai, t.i., vai ar apstrīdēto normu var sasniegt ierobežojuma leģitīmo mērķi;

otrkārt, vai šāda rīcība ir nepieciešama, t.i., vai mērķi nevar sasniegt ar citiem, personas tiesības un likumiskās intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;

treškārt, vai likumdevēja rīcība ir atbilstoša, t.i., vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par personas tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu.

Ja tiek atzīts, ka tiesību normā noteiktais ierobežojums neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tad ierobežojums neatbilst arī samērīguma principam un ir prettiesisks (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2014. gada 9. janvāra sprieduma lietā Nr. 2013-08-01 12. punktu*).

16. Izvērtējot, vai pamattiesību ierobežojums ir samērīgs, visupirms jāpārlicinās, vai apstrīdētā norma ir piemērota leģitīmā mērķa sasniegšanai.

Izskatāmās lietas dalībnieki ir vienisprātis, ka apstrīdētā norma ir viens no tiem tiesiskajiem instrumentiem, kas sekmē uzturlīdzekļu piedziņu. Tādējādi apstrīdētā norma nodrošina aizsardzību bērnu tiesībām uz attīstību. Tomēr izskatāmajā lietā pausti dažādi viedokļi par to, vai apstrīdētā norma ir vienīgais un būtiskākais uzturlīdzekļu maksāšanas pienākuma izpildē panākto uzlabojumu iemesls.

Fonda publiskotie statistikas dati liecina, ka 2016. gada pirmajos četros mēnešos kopumā regresa kārtībā atgūts par 29 procentiem vairāk izmaksāto uzturlīdzekļu nekā 2015. gada pirmajos četros mēnešos (*sk. Fonda statistikas datus par regresa kārtībā atgūtajiem izmaksātajiem uzturlīdzekļiem. Pieejami: <http://www.ugf.gov.lv>*). No šīs statistikas izriet, ka arī apstrīdētās normas

piemērošana ir veicinājusi to, ka vecāki labāk pilda savu pienākumu uzturēt bērnu. Tātad apstrīdētā norma sekmē bērnu tiesību uz attīstību aizsardzību, jo viņi saņem uzturlīdzekļus no saviem vecākiem. Vienlaikus apstrīdētā norma veicina arī sabiedrības labklājības aizsardzību, jo nodrošina visas sabiedrības interesēm atbilstošo bērna pamattiesību ievērošanu un Fonda iemaksu un izmaksu sabalansētību.

Līdz ar to likumdevēja izraudzītais līdzeklis ir piemērots leģitīmo mērķu sasniegšanai.

17. Saskaņā ar apstrīdēto normu Fonda administrācijas mājaslapā tiek publiskoti parādnieka dati. Tāpēc, veicot turpmāku apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma samērīguma pārbaudi, Satversmes tiesa visupirms izvērtēs likumdevēja rīcības nepieciešamību un atbilstību tieši attiecībā uz parādniekam Satversmes 96. pantā noteikto pamattiesību ierobežojumu.

Apstrīdētajā normā noteiktais tiesību ierobežojums ir nepieciešams, ja nepastāv citi līdzekļi, kuri būtu tikpat iedarbīgi un kurus izvēloties personu pamattiesības tiktu ierobežotas mazāk (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 19. punktu un 2014. gada 28. novembra sprieduma lietā Nr. 2014-09-01 20.2. punktu*).

Satversmes tiesas kompetencē ir pārbaudīt to, vai nepastāv alternatīvi līdzekļi, kas personām Satversmē noteiktās pamattiesības aizskartu mazāk. Tāpat tiesas kompetencē ir noskaidrot, vai likumdevējs, ierobežojot kādas personas vai personu grupas pamattiesības, pienācīgi izvērtējis, vai konkrētajā gadījumā nepastāv kādi alternatīvi līdzekļi, kas personām Satversmē noteiktās pamattiesības aizskartu mazāk (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 15. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2008-36-01 15. punktu un 2010. gada 30. marta sprieduma lietā Nr. 2009-85-01 19. punktu*).

Tiesībsargs īpaši uzmanību pievērš tam, ka apstrīdētās normas leģitīmo mērķi ir iespējams sasniegt ar citiem, personas pamattiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 135. lpp.*). Uz to norāda arī pieaicinātā persona biedrība „LATVIJAS CILVĒKTIESĪBU CENTRS”.

Savukārt Saeima norāda, ka apstrīdētās normas projekta (*sk. Saeimā 2014. gada 19. jūnijā iesniegto likumprojektu Nr. 1186/Lp11 „Grozījumi Uzturlīdzekļu garantiju fonda likumā”*) izstrādes un izskatīšanas gaitā gan Ministru kabinetā, gan Saeimā ir notikusi plaša diskusija par iespējamiem alternatīviem risinājumiem, kas palīdzētu sasniegt apstrīdētās normas leģitīmo mērķi, tostarp par transportlīdzekļa izmantošanas aizliegumu, īpašumā un valdījumā vai turējumā esošo transportlīdzekļu valsts tehniskās apskates veikšanas aizliegumu. Tomēr pēc dažādu institūciju iebildumu uzklauššanas esot secināts, ka šādi ierobežojumi nebūtu samērīgi (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 194. lpp.*).

Latvijai saistošās Hāgas konvencijas 34. pantā ir norādīti līdzekļi, kurus valsts varētu izmantot uzturlīdzekļu piedziņas pienākuma izpildei (piemēram, ieturējumi no nodokļu kompensācijām, kredītvēstures izpētes biroju informēšana, dažādu apliecību neizdošana, apturēšana vai anulēšana). Šādus līdzekļus savā tiesiskajā regulējumā ir ieviesušas vairākas Eiropas Padomes dalībvalstis (Francija, Lielbritānija, Norvēģija, Polija, Lietuva u.c.).

No Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas 2014. gada 7. oktobra sēdes audioieraksta secināms, ka apstrīdētās normas izstrādē iesaistītās personas noraidījušas iespēju izmantot vairākus Hāgas konvencijas 34. pantā norādītos līdzekļus, atzīstot tos par nesamērīgiem (*sk. Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas sēžu audioierakstus lietas materiālu 1. sēj.*).

No apstrīdētās normas izstrādes un pieņemšanas dokumentiem var secināt, ka likumdevējs ir apsvēris alternatīvas parādnieka pamattiesību ierobežošanai. Likumdevējam, izvēloties kādu no vairākiem potenciāli piemērotiem līdzekļiem leģitīmā mērķa sasniegšanai, ir vērtēšanas un lemšanas privilēģija. Satversmes tiesas uzdevums ir izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību Satversmē noteiktajām pamattiesībām, nevis aizstāt likumdevēja rīcības brīvību ar savu viedokli par racionālāko tiesisko risinājumu (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 15. februāra sprieduma lietā Nr. 2004-19-01 7.5. punktu un 2012. gada 1. novembra sprieduma lietā Nr. 2012-06-01 13.2. punktu*). Likumdevējs ir vērtējis to, vai konkrētajā gadījumā pastāv alternatīvi līdzekļi, kas parādniekam Satversmē

noteiktās pamattiesības aizskartu mazāk. Šādas izvērtēšanas ietvaros likumdevējs ir izdarījis secinājumu, ka tādu līdzekļu nav.

Satversmes tiesa izskatāmajā lietā nav guvusi apstiprinājumu tam, ka pastāvētu tādi līdzekļi vai to kopums, kas netika izvērtēti apstrīdētās normas izstrādes un pieņemšanas gaitā.

Nemot vērā minēto, secināms, ka attiecībā uz parādnieku nepastāv saudzējošāki līdzekļi, ar kuriem legítimo mērķi varētu sasniegt tādā pašā kvalitātē.

18. Izvērtējot apstrīdētajā normā ietvertā pamattiesību ierobežojuma atbilstību legītimajam mērķim, jāpārlicinās par to, vai nelabvēlīgās sekas, kas personai rodas tās pamattiesību ierobežojuma rezultātā, nav lielākas par labumu, ko no šā ierobežojuma gūst sabiedrība kopumā (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-01-01 15. punktu*). Valstij indivīda tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību ir jāievēro un jāaizsargā, un iejaukšanās attaisnojama tikai stingri noteiktos gadījumos, kad to prasa īpaši svarīgas sabiedrības intereses. Valstij ir tiesības ierobežot personas tiesības uz privāto dzīvi, ja indivīda rīcība nonāk pretrunā ar vispāratzītām morāles vai citām sociālajām normām (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 26. janvāra sprieduma lietā Nr. 2004-17-01 11. un 14.3. punktu*).

Tas, vai parādniekam Satversmes 96. pantā noteikto pamattiesību ierobežojums atbilst legītimajam mērķim, ir jāizvērtē, ievērojot bērna pamattiesības uz pilnvērtīgu attīstību (saņemot uzturīdzekļus tieši no vecākiem), kas atbilst visas sabiedrības interesēm. Sabiedrības interesēs ir arī atgūt pēc iespējas vairāk valsts budžeta līdzekļu, kas izmaksāti parādnieku civiltiesisko saistību segšanai.

Satversmes tiesa ir norādījusi, ka pastāv šādi personas datu aizsardzības pamatprincipi: tiesiskums, taisnīgums, minimalitāte un anonimitāte. Šie principi uzliek likumdevējam pienākumu pieņemt tādus tiesību aktus, kas garantētu datu drošību, kā arī noteiktu samērīgus ierobežojumus to izmantošanai (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 14. marta sprieduma lietā Nr. 2010-51-01 14. punktu*). Vai

labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par parādnieka pamattiesībām nodarīto zaudējumu, to Satversmes tiesa izvērtēs, ievērojot minētos datu aizsardzības pamatprincipus.

18.1. Tiesiskuma princips ietver nosacījumu, ka personas datu izmantošana un nodošana citiem mērķiem nekā tiem, kuriem dati sākotnēji iegūti, var notikt tikai saskaņā ar personas piekrišanu vai arī uz likuma pamata (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 14. marta sprieduma lietā Nr. 2010-51-01 14. punktu*). Izskatāmajā lietā nav strīda par to, ka parādnieka dati ir izmantoti un publiskoti uz likuma, proti, apstrīdētās normas, pamata. Līdz ar to šāda datu apstrāde atbilst tiesiskuma principam.

18.2. Minimalitātes princips paredz, ka personas datu apstrāde ir aizliegta, ja vien nav nepieciešams sasniegt nozīmīgus un iepriekš skaidri noteiktus datu apstrādes mērķus. Proti, ņemot vērā datu pienācīgas glabāšanas nozīmi, datu izmantošana pieļaujama tikai sevišķi būtisku uzdevumu veikšanai, lai aizsargātu kādas tiesiski nozīmīgas intereses (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 14. marta sprieduma lietā Nr. 2010-51-01 14. punktu*).

Šā sprieduma 14. punktā norādītie parādnieka datu publiskošanas leģitīmie mērķi, proti, bērnu tiesību uz attīstību un sabiedrības labklājības aizsardzība, ir uzskatāmi par nozīmīgiem un skaidri paredzētiem apstrīdētajā normā. Tomēr minimalitātes principa kontekstā ir nepieciešams noskaidrot arī to, vai publiskojamo datu apjoms atbilst datu apstrādes mērķim.

Fonda administrācijas mājaslapā publisko parādnieka vārdu, uzvārdu, personas koda otro daļu un dzimšanas gadu. Saeimā 2014. gada 19. jūnijā iesniegtā likumprojekta Nr. 1186/Lp11 „Grozījumi Uzturlīdzekļu garantiju fonda likumā” anotācijā norādīts, ka šāds datu apjoms izraudzīts, lai neaizskartu to personu tiesības, kuru vārdi un uzvārdi vai pat dzimšanas gadi varētu sakrist.

Satversmes tiesa piekrīt Datu valsts inspekcijas norādei, ka personas dati pēc to publiskošanas internetā kļūst pieejami neierobežotam neidentificējamu personu lokam un ir sarežģīti vai pat neiespējami kontrolēt turpmāko šo personas datu izmantošanu (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 119. lpp.*).

Tomēr Satversmes tiesa uzskata, ka šāds publiskojamo datu apjoms pēc sava satura ir minimums, kas nodrošina iespēju identificēt personu. Tādējādi persona apzinās, ka to var identificēt un tā nevarēs noliegt faktu, ka ir iekļauta attiecīgajā sarakstā. Apstrīdētajā normā noteiktā pamattiesību ierobežojuma legītīmo mērķi nav iespējams sasniegt, nepubliskojot parādnieku datus vismaz apstrīdētajā normā noteiktajā apjomā.

Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertais parādniekam Satversmes 96. pantā noteikto pamattiesību ierobežojums atbilst minimalitātes principam.

Jāņem vērā, ka uz parādnieka datu publiskošanu objektīvu iemeslu dēļ nevar tikt attiecināts tāds datu apstrādes princips kā anonimitāte.

18.3. Taisnīguma princips prasa, lai informācijas iegūšana un apstrāde notiktu tādā veidā, kas izslēgtu nesamērīgu iejaukšanos datu subjektu privātumā, autonomijā un integritātē (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 14. marta sprieduma lietā Nr. 2010-51-01 14. punktu*). Samērīguma princips noteic, ka tad, ja publiskā vara ierobežo personas tiesības un likumiskās intereses, ir jāievēro saprātīgs līdzsvars starp personas un valsts vai sabiedrības interesēm. Likumdevējam ir saprātīgi jāizsver visu iesaistīto pušu intereses un jāpieņem vairākuma gribai atbilstošs lēmums, kurā būtu samērīgi ievērotas skarto personu intereses (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 19. marta sprieduma lietā Nr. 2001-12-01 secinājumu daļas 3.1. punktu un 2009. gada 30. oktobra sprieduma lietā Nr. 2009-04-06 13.4. punktu*).

Saskaņā ar apstrīdēto normu publiskojamās ziņas par parādnieku citstarp ietver informāciju par viņa ģimenes dzīvi, kā arī tādu viņa privātās dzīves aspektu, ka parādnieks objektīvu vai subjektīvu iemeslu dēļ nepilda viņam ar likumu un tiesas spriedumu noteikto pienākumu uzturēt savu bērnu.

Satversmes tiesas praksē ir nostiprināta atziņa, ka tiesiskajās attiecībās, kas skar bērnu, un visās darbībās attiecībā uz bērnu prioritāras ir viņa tiesības un intereses. Tas nozīmē, ka ne vien tiesai un citām institūcijām savi lēmumi jāpieņem, pamatojoties uz bērna interesēm, bet arī likumdevējam jāievēro, lai pieņemtie vai grozītie normatīvie akti aizsargātu bērnu intereses iespējami labākajā veidā (*sk. Satversmes tiesas 2004. gada 11. oktobra sprieduma lietā*

Nr. 2004-02-0106 11. punktu). Bērna interešu prioritātes princips attiecas uz visiem trim valsts varas atzariem – likumdevēja varu, izpildvaru un tiesu varu. Šis princips ir jāievēro arī nosakot politikas prioritātes un virzienu. Jebkura darbība un lēmums, kas attiecas uz bērnu, ir jāveic un jāpieņem tādā veidā, lai, cik vien tas iespējams, tiktu ievērotas bērna intereses un nodrošinātas viņa tiesības. Jebkuras citas prioritātes atzīšana bez nopietna iemesla un attaisnojuma nav pieļaujama (sk. Satversmes tiesas 2005. gada 22. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-19-01 11. punktu).

Kā secināts šā sprieduma 16. punktā, apstrīdētā norma sekmē bērna tiesības saņemt viņa pilnvērtīgai attīstībai nepieciešamos līdzekļus no vecāka. Valsts prioritāte ir rūpēties par tādu dzīves apstākļu un sociālās vides veidošanu, kas nodrošinātu pilnvērtīgu bērna fizisko un intelektuālo attīstību. Bērna nodrošināšana ar uzturlīdzekļiem vismaz minimālā apmērā katru mēnesi ir vecāku pienākums, kas izriet no Civillikuma 179. panta un nekādos apstākļos nav atceļams.

Satversmes tiesa ņem vērā, ka saskaņā ar Noteikumiem Nr. 5 ziņas par parādnieku no publiski pieejamā saraksta tiek dzēstas neatkarīgi no tā, vai attiecīgajai personai ir vai nav parādsaistības pret valsti, ja vien persona atsāk uzturlīdzekļu maksāšanu par kārtējo mēnesi. Turklāt apstrīdētā norma paredz labvēlīgāku regulējumu personām, kuras savu vecāka pienākumu uzturēt bērnu nespēj veikt invaliditātes vai ilgstošas darbnespējas dēļ. Lai gan arī šādā gadījumā vecāks nav atbrīvots no pienākuma nodrošināt minimālos uzturlīdzekļus bērnam, ziņas par šādiem parādniekiem netiek publiskotas Fonda administrācijas mājaslapā.

Izskatāmajā lietā ir jālīdzsvaro bērna pamattiesības uz attīstību, kuru ievērošana ir prioritāra un turklāt sekmē visas sabiedrības labklājību, un tādas personas pamattiesības, kura nepilda savu pienākumu. Šādā situācijā, kad normatīvie akti piedevām paredz vairākus parādnieka tiesību aizsardzības instrumentus, priekšroka dodama bērna pamattiesībām.

Līdz ar to labums, ko no parādnieka pamattiesību ierobežojuma gūst sabiedrība, ir lielāks par viņa tiesībām nodarīto zaudējumu.

Apstrīdētajā normā noteiktais parādnieka pamattiesību ierobežojums ir samērīgs un atbilst Satversmes 96. pantam.

19. Satversmes tiesai izskatāmajā lietā ir jāizvērtē arī tas, vai nepastāv citi līdzekļi, kuri būtu tikpat iedarbīgi un kurus izvēloties tiktu mazāk ierobežotas parādnieka bērnam Satversmes 96. pantā noteiktās pamattiesības.

19.1. Saeimā 2014. gada 19. jūnijā iesniegtā likumprojekta Nr. 1186/Lp11 „Grozījumi Uzturlīdzekļu garantiju fonda likumā” izskatīšanas gaitā vairākas personas norādījušas uz to, ka, izvērtējot likumdevēja rīcības proporcionalitāti, būtiska nozīme ir tam apstāklim, ka parādnieka datu publiskošanas rezultātā var tikt aizskartas ne vien paša parādnieka, bet arī citu personu tiesības un likumiskās intereses. Parādnieka datu publiskošana varot radīt bērna, sabiedrības vismazāk aizsargātās grupas locekļa, tiesību un likumisko interešu aizskārumu (*sk. Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas sēžu audioierakstus lietas materiālu 1. sēj.*).

Nav pieļaujams tas, ka patvaļīgi tiktu pārkāpta bērnu privātās dzīves neaizskaramība vai tiktu aizskarta viņu cieņa. Satversmes tiesa norāda, ka parādnieka bērnu identificēšanas rezultātā trešajām personām pieejamā informācija var norādīt uz to, ka bērna vecākiem bijis strīds par konkrētā vai cita bērna uzturēšanu, ka viens no vecākiem atsakās labprātīgi pildīt tiesas spriedumu un uzturlīdzekļus viņa vietā maksā valsts. Šādas informācijas nonākšana trešo personu rīcībā var radīt nelabvēlīgas sekas bērnam, piemēram, pakļaut viņu emocionālas vardarbības vai sociālas atstumtības riskam, izraisīt viņā diskomforta sajūtu. Minētās nelabvēlīgās sekas ietekmē arī bērna tiesības uz pilnvērtīgu attīstību sociālajā vidē.

Vērtējot no apstrīdētās normas izrietošo parādnieka bērnam Satversmes 96. pantā noteikto pamattiesību ierobežojumu, likumdevējam atbilstoši bērna tiesību un interešu prioritātes principam bija jāpārlicinās par to, ka parādnieka dati tiks publiskoti tikai un vienīgi nolūkā nodrošināt bērna tiesības uz attīstību un tiek izslēgta jebkura iespēja, ka iesniedzējs datu publiskošanai piekrīt kādu citu motīvu dēļ.

19.2. Ņemot vērā citstarp arī Tiesībsarga izteikto viedokli, likumdevējs apstrīdētajā normā tās izstrādes gaitā ir iekļāvis divus nosacījumus parādnieka datu publiskošanai. Proti, datu publiskošana ir pieļaujama vienīgi tad, ja: 1) iesniedzējs tam piekritis; 2) Fonda administrācija nav saņēmusi no valsts vai pašvaldību iestādēm informāciju, ka attiecīgo ziņu publiskošana kaitētu bērna interesēm. Izskatāmajā lietā Satversmes tiesa apstrīdētajā normā ietverto jēdzienu „bērna intereses” saista ar bērnam Satversmes 96. pantā garantētajām pamattiesībām.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 5. un 24. pants noteic, ka rūpes par bērna labklājību un tiesību aizsardzību visupirms ir bērna vecāku pienākums. Arī Civillikuma 177. pants paredz vecāku tiešo uzdevumu rūpēties par bērnu, nodrošināt viņa aprūpi un uzraudzību. Tādējādi vispusīgi izvērtēt parādnieka datu publiskošanas iespējamo ietekmi uz bērna interesēm vispirmām kārtām ir bērna vecāku pienākums.

Satversmes tiesa uzsver, ka iesniedzēja piekrišana parādnieka datu publiskošanai pati par sevi ne vienmēr var garantēt bērna interešu aizsardzību, jo ir iespējamās situācijas, kad vecāku savstarpējo strīdu rezultātā iesniedzējs nebūs objektīvs un vēlēšies panākt uzturlīdzekļu parādnieka datu publiskošanu ar citu mērķi, pilnībā neizvērtējot bērna intereses. Uz to apstrīdētās normas pieņemšanas gaitā notikušās diskusijas ietvaros ir norādījušas vairākas personas (*sk. arī Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas sēžu audioierakstus lietas materiālu 1. sēj.*). No apstrīdētās normas izstrādes un pieņemšanas dokumentiem Satversmes tiesa negūst apstiprinājumu tam, ka likumdevējs šādus apstākļus ir izvērtējis pēc būtības.

19.3. Likumdevējam bija jāizvērtē tas, vai otrais apstrīdētajā normā ietvertais mehānisms (Fonda administrācija nav saņēmusi no valsts vai pašvaldību iestādēm informāciju, ka attiecīgo ziņu publiskošana kaitētu bērna interesēm) pilnībā garantē bērnam Satversmes 96. pantā noteikto pamattiesību aizsardzību.

Apstrīdētās normas izstrādes un pieņemšanas gaitā nav konstatēts, ka valsts vai pašvaldību iestādes visos gadījumos nodrošinātu visaptverošu

izvērtēšanu, vai attiecīgo ziņu publiskošana nekaitētu bērna interesēm. Apstrīdētā norma noteic, ka parādnieka datu publiskošanai pietiek ar to, ka informācija no valsts vai pašvaldību iestādēm nav saņemta. No Tieslietu ministrijas viedokļa izriet secinājums, ka valsts un pašvaldību iestāžu iespējas jau laikus – pirms ziņu publiskošanas – sniegt Fonda administrācijai informāciju par šādas publiskošanas kaitīgumu bērna interesēm ir vien teorētiskas (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 143. un 144. lpp.*). Tādējādi apstrīdētā norma neparedz kārtību, kādā bērna interešu izvērtējums būtu veicams visos gadījumos pirms parādnieka datu publiskošanas.

Attiecībā uz Saeimas un Tieslietu ministrijas norādījumu, ka bērnam radušos pamattiesību aizskārumu var novērst, dzēšot parādnieka datus no publiski pieejamā saraksta, Satversmes tiesa pievienojas Datu valsts inspekcijas norādītajam, ka personas datu publiskošana internetā ir būtisks personas tiesību ierobežojums, jo šādi dati kļūst pieejami neierobežotam neidentificējamu personu lokam un līdz ar to paver iespēju šos personas datus apstrādāt neatbilstoši iecerētajam mērķim. Ja personas dati padarīti publiski pieejami, tad ir ļoti sarežģīti vai pat neiespējami kontrolēt šo datu turpmāko izmantošanu. Turklāt attiecībā uz internetā publiskotiem personas datiem nav iespējams nodrošināt visas datu subjektam Fizisko personu datu aizsardzības likuma 15. pantā noteiktās tiesības (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 119. lpp.*). Tādējādi Saeimas un Tieslietu ministrijas norādītā ziņu dzēšana no publiskā saraksta pati par sevi negarantē jau notikuša bērna pamattiesību aizskāruma novēršanu.

19.4. No Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas 2014. gada 7. oktobra sēdes audioieraksta secināms, ka Fonda administrācijas pārstāvis sēdē īpaši norādījis uz to, ka Fonda administrācijas kapacitāte nav pietiekama bērna interešu izvērtēšanai. Tamdēļ ir svarīgi, lai attiecīgā informācija no valsts un pašvaldību iestādēm tiktu saņemta (*sk. Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas sēžu audioierakstus lietas materiālu 1. sēj.*). Šajā sakarā Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijā pirms likumprojekta izskatīšanas trešajā lasījumā sniegtais ierosinājums lemt par iespēju papildināt likumprojektu ar nosacījumu, ka informācijas publiskošana nenotiek arī tad, ja Fonda administrācijas rīcībā ir arī citā veidā iegūta informācija un tās izvērtējums

liecina par bērna interešu iespējamu aizskārumu informācijas publiskošanas gadījumā, pēc būtības netika apspriests (*sk. Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas sēžu audioierakstus lietas materiālu 1. sēj.*).

Lietas dalībnieki un pieaicinātās personas ir vienisprātis, ka izskatāmajā lietā būtiska nozīme ir bērnu tiesību aizsardzībai. Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija (institūcija, kas nodrošina normatīvo aktu ievērošanas uzraudzību un kontroli bērnu tiesību aizsardzības jomā) izskatāmajā lietā ir vērsusi uzmanību uz to, ka apstrīdētās normas pieņemšanas gaitā tās atzinums netika pieprasīts, kā arī uz Bērnu tiesību konvencijas 27. pantu, atbilstoši kuram valstij jāveic visi attiecīgie pasākumi, lai nodrošinātu uzturlīdzekļu piedziņu no vecākiem vai citām personām, kas ir finansiāli atbildīgas par bērnu. Tomēr no inspekcijas sniegtā viedokļa izriet arī tas, ka attiecīgā regulējuma piemērošanas gadījumā jārēķinās ar iespējamību, ka bērna tiesības uz privāto dzīvi un personas neaizskaramību tiek pārkāptas, lai gan šī iespējamība ir neliela (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 112. lpp.*). No minētā, kā arī lietas materiālos pieejamās informācijas par personu lūgumiem dzēst parādnieku datus no publiskā saraksta, jo to pieejamība varētu kaitēt parādnieka bērna interesēm (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 195. lpp.*), izriet secinājums, ka parādnieka datu publiskošana skar bērna pamattiesības uz privātās dzīves neaizskaramību. Tātad šis bērna tiesību ierobežojums apstrīdētās normas izstrādāšanas un pieņemšanas gaitā bija jāizvērtē.

19.5. Satversmes tiesa norāda, ka parādniekam var būt gan tādi bērni, kuri atrodas iesniedzēja aprūpē un kuru uzturam maksāt līdzekļus parādniekam ir pienākums saskaņā ar tiesas nolēmumu, gan arī citi bērni, kuri neatrodas iesniedzēja aprūpē. Apstrīdētās normas pirmās daļas 1. punktā minētā iesniedzēja piekrišana attiecas vienīgi uz tādu parādnieka bērnu tiesību aizsardzību, kuri ir iesniedzēja aprūpē. Tātad pirms parādnieka datu publiskošanas tai personai, kuras aprūpē atrodas parādnieka bērns, bet kura nav iesniedzējs, nav iespēju uzzināt par parādnieka datu potenciālo publiskošanu un normatīvie akti nedod viņai iespēju pirms datu publiskošanas izteikt savu viedokli. Tādejādi šī persona nekādā veidā nevar kavēt attiecīgo datu publiskošanu.

Saeima savā viedoklī pēc iepazīšanās ar izskatāmās lietas materiāliem ir norādījusi, ka kopš brīža, kad uzsākta parādnieku datu publiskošana, Fonda administrācija ir saņēmusi divus lūgumus dzēst parādnieka datus no publiskā saraksta, jo to publiska pieejamība varētu kaitēt to parādnieka bērnu interesēm, kuri nav iesniedzēja aprūpē. Katrā no abiem minētajiem gadījumiem šādu lūgumu attiecībā uz savu un parādnieka bērnu iesniegusi parādnieka nākamā laulātā, proti, persona, kura apstrīdētajā normā nav minēta. Šie lūgumi esot apmierināti (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 195. lpp.*). No minētā izriet, ka ziņas par parādnieku saskaņā ar apstrīdēto normu tiek publiskas, lai gan pirms tam valsts un pašvaldību iestādes vispār nevērtē arī tā viņa bērna intereses, kurš ir citas personas, nevis iesniedzēja aprūpē, un ka apstrīdētā norma nenodrošina pienācīgu kārtību, kādā izvērtējama parādnieka datu publiskošanas ietekme uz šāda bērna interesēm.

Apstrīdētajā normā nav ietverts tiesiskais regulējums, kas pēc būtības nodrošinātu, ka tiek izvērtēts, vai datu publiskošana nekaitēs to parādnieka bērnu interesēm, kuri nav iesniedzēja aprūpē. Apstrīdētās normas ietekme uz šiem bērniem likumprojekta izstrādes un pieņemšanas gaitā netika vērtēta.

19.6. Satversmes tiesa norāda, ka apstrīdētās normas izstrādes un pieņemšanas gaitā likumdevējs bērna pamattiesības ir vērtējis vienīgi bērna attīstības aspektā.

Likumdevējs nav noskaidrojis, vai konkrētajā gadījumā nepastāv alternatīvi līdzekļi, kas parādnieka bērnam Satversmes 96. pantā noteiktās pamattiesības aizskartu mazāk.

No šā sprieduma 19.3.–19.5. punktā izdarītajiem secinājumiem izriet, ka parādnieka bērnam Satversmes 96. pantā noteiktās pamattiesības mazāk aizskartu tāds regulējums, atbilstoši kuram parādnieka dati būtu publiskojami tikai tad, ja Fonda administrācija no valsts vai pašvaldību iestādēm ir saņēmusi informāciju, ka attiecīgo ziņu publiskošana nekaitēs bērna interesēm.

Tātad attiecībā uz parādnieka bērnu pastāv citi līdzekļi, kuri būtu tikpat iedarbīgi un kurus izvēloties personas pamattiesības tiktu ierobežotas mazāk.

Līdz ar to parādnieka bērnam Satversmes 96. pantā noteikto pamattiesību ierobežojums neatbilst samērīguma principam.

19.7. Satversmes tiesa vērš uzmanību uz apstrīdētās normas specifisko dabu un vienlaicīgo ietekmi uz vairākām personu grupām. Proti, apstrīdētā norma ierobežo gan parādniekam, gan viņa bērnam Satversmes 96. pantā noteiktās pamattiesības. Attiecībā uz parādnieku šis ierobežojums ir samērīgs, bet attiecībā uz parādnieka bērnu nav samērīgs.

Apstrīdētās normas neatbilstība Satversmei, ciktāl runa ir par parādnieka bērna pamattiesību ierobežojumu, izriet no apstrīdētajā normā ietvertās vispārējās parādnieku datu publiskošanas kārtības. Šī neatbilstība izpaužas tādējādi, ka, Satversmes tiesai atzīstot apstrīdēto normu par neatbilstošu Satversmes 96. pantam vienīgi tiktāl, ciktāl tā attiecas uz parādnieka bērnu, parādnieku datu publiskošana netiks pārtraukta un turpinās nesamērīgi ierobežot parādnieku bērnu pamattiesības.

Ņemot vērā bērna tiesību prioritāro nozīmi, šādos apstākļos parādnieka bērnam Satversmes 96. pantā noteikto pamattiesību aizsardzību var nodrošināt tikai visa apstrīdētajā normā ietvertā regulējuma atzīšana par neatbilstošu Satversmei.

Tādējādi apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 96. pantam.

20. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 31. panta 11. punktu tiesai ir jānosaka brīdis, ar kuru apstrīdētā norma (akts) zaudē spēku.

Likumdevējs Satversmes tiesas likuma 32. panta trešajā daļā Satversmes tiesai ir piešķīris plašu rīcības brīvību izlemt, no kura brīža spēku zaudē tāda apstrīdētā norma, kas atzīta par neatbilstošu augstāka juridiskā spēka tiesību normai. Lai atzītu apstrīdēto normu par spēkā neesošu nevis no sprieduma publicēšanas dienas, bet no cita brīža, Satversmes tiesai savs viedoklis ir jāpamato (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2009-43-01 34. punktu un 2014. gada 28. novembra sprieduma lietā Nr. 2014-09-01 21. punktu*). Satversmes tiesas praksē ir bijuši gadījumi, kad apstrīdētās normas tūlītēja atcelšana nebija iespējama un tādēļ tiesa noteica, ka

apstrīdētā norma zaudē savu spēku no kāda brīža nākotnē (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2009. gada 15. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2008-36-01 18. punktu un 2015. gada 16. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2014-13-01 22. punktu*).

Kā Satversmes tiesa jau vairākkārt secinājusi, gadījumos, kad tūlītēja apstrīdētās normas atcelšana Satversmei neatbilstu vēl vairāk kā šīs normas atstāšana spēkā, ir iespējams noteikt sprieduma izpildes termiņu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2008. gada 21. oktobra sprieduma lietā Nr. 2008-02-01 12. punktu un 2010. gada 9. marta sprieduma lietā Nr. 2009-69-03 16. punktu*). Satversmes tiesai, izmantojot tai Satversmes tiesas likuma 32. panta trešajā daļā piešķirtās tiesības, iespēju robežās ir jāgādā par to, lai situācija, kāda varētu veidoties no brīža, kad apstrīdētā norma zaudē spēku, neradītu personām Satversmē garantēto pamattiesību aizskārumu (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-12-0103 25. punktu un 2010. gada 20. decembra sprieduma lietā Nr. 2010-44-01 17.2. punktu*).

Likumdevējam ir jāievēro līdzsvars starp dažādām bērna pamattiesībām. Proti, nav pieļaujams bez acīmredzama pamatojuma piešķirt kādai no bērna pamattiesībām mazāku nozīmi nekā citām viņa pamattiesībām.

Apstrīdētā norma aizsargā bērna tiesības uz attīstību, veicinot tieši vecāka pienākumu izpildi. Tomēr apstrīdētā norma negarantē vienlīdzīgu aizsardzību bērna tiesībām uz pilnvērtīgu attīstību un tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību. Ar apstrīdētās normas atzīšanu par spēku zaudējušu no sprieduma publicēšanas dienas tiktu sašaurinātas bērna pamattiesības uz pilnvērtīgu attīstību, jo mazāk tiktu sekmēts tas, lai vecāki pildītu savu pienākumu uzturēt bērnu.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka likumdevējam ir plaša rīcības brīvība, izvēloties piemērotāko regulējumu Satversmē paredzēto pamattiesību īstenošanai. Satversmes tiesa nevar aizstāt likumdevēja rīcības brīvību ar savu viedokli par racionālāko risinājumu (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 19. decembra sprieduma lietā Nr. 2011-03-01 20. punktu un 2012. gada 2. maija sprieduma lietā Nr. 2011-17-03 16. punktu*). Satversmes tiesa atzīst, ka

konkrētajā situācijā likumdevējam ir atvēlams laiks izvērtēšanai, kā vislabāk būtu līdzsvarojamas bērnam Satversmes 96. un 110. pantā noteiktās pamattiesības.

Līdz ar to apstrīdētā norma ir atzīstama par spēku zaudējušu no 2017. gada 1. februāra.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

atzīt Uzturlīdzekļu garantiju fonda likuma 5.¹ pantu par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 96. pantam un spēku zaudējušu no 2017. gada 1. februāra.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

Aldis Laviņš